

A Derecske-Létavértesi kistérségben élő fiatalok munkaerő-piaci helyzete

Szabó Fanni

Debreceni Egyetem Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar,
Földhasznosítási, Műszaki és Területfejlesztési Intézet, Debrecen
szabo.fanni@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az ifjúságkutatás az elmúlt évtizedekben kiemelt területe volt a társadalomtudománynak, hiszen a felnővekvő generáció biztosítja az utánpótlást, ők a következő nemzedék. A fiatalokat sújtó munkanélküliség egyre erőteljesebben mutatkozik meg, nemcsak hazánkban, valamint hatványozódik a hátrányos helyzetű, kisfalvas területeken. A fiatalok munkaerő-piaci helyzetét tekintve, betekintést kaphatunk a Derecske-Létavértesi kistérségben élő fiatalok életébe, lehetőségeibe, jövőbeni kilátásaiba.

Kulcsszavak: foglalkoztatás, munkanélküliség, fiatalok, munkaerő-piaci lehetőségek

SUMMARY

Researches of the youth have been of great interest in social studies in the past decades, since up-coming generations provide supplies for the future, they are the so-called next generation. The problem of the young being afflicted by unemployment is more and more apparent, and not only in Hungary; moreover, in smaller, underprivileged settlements it is even more on the increase. Considering conditions of the youth in the labour-market, we can gain a valuable insight in their lifes as well as their opportunities and future prospects.

Keywords: employment, unemployment, youth, opportunities of labour market

BEVEZETÉS

Az ifjúságkutatás nagy múltra tekint vissza, hiszen a fiatalok helyzete minden korban kiemelkedő fontosságú volt. Nincs ez másként manapság sem. Szintén központi kérdés a munkaerő-piaci helyzet, ezen belül is a fiatalok, mint leendő munkavállalók helyzete, hiszen a mai fiatalok munkája, munkaerőpiaci szocializációja, a ma kialakulóban lévő integrációs minták, attitűdjeik a jövő munkaerőpiaci perspektíváit, változási irányait is előre vetítik.

A világot sújtó munkanélküliség nem kerüli el a fiatal, pályakezdő korosztályt sem, sőt, ez a probléma még erőteljesebben jelentkezik. A téma ma is aktuális, hiszen folyamatosan növekszik a pályakezdő munkanélküliek száma. A Derecske-Létavértesi kistérséget vizsgálva, az ott élő fiatalok válaszaik alapján mutatjuk be a fiatalok helyzetét.

ELMÉLETI HÁTTER

A munkaerőpiacra fókuszáló kutatások igen nagy számban és kiterjedtségben állnak rendelkezésünkre az ifjúságkutatáson belül. A korosztály meghatározása, az alsó és a felső korhatár megjelölése eltérő lehet kutatásonként, mely nagyban függ a kutatás céljától.

A fiatalok életében az ipari társadalmak óta két irányban is folyamatos változás következett be. Az egyik, hogy a mai fiatalok elkezdtek sokkal hamarabb „felnőni” és olyan viselkedési formákat mutatnak, mint a felnőttek, ugyanakkor ki is tolódik az ifjúkor, hiszen később kezdődik meg a leválás folyamata. A korábban kezdődő és később lezáródó kamaszkort, különösen az életkorban való kitolódás jelenségét nevezi a szakirodalom posztadoleszcenciának. Magatartásuk, értékeik, életvitelük eltér a klasszikus felnőttektől, ám politikai és gazdasági helyzetüket tekintve már felnőtteknek kell

tekintenünk őket (Vaskovics, 2000; Gábor, 2012). Ezt a jelenséget már országos kutatások esetében is kimutatták (Bauer és Szabó, 2005; Szabó és Bauer, 2009).

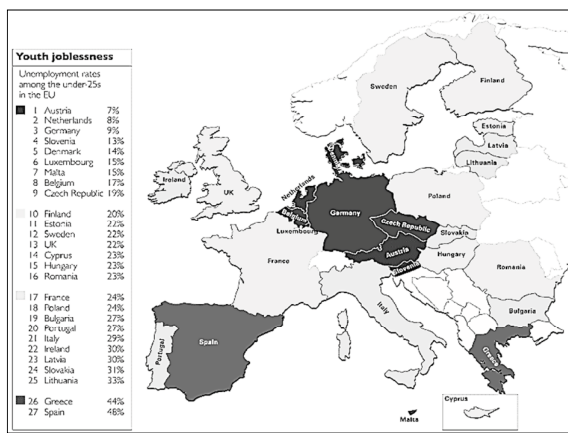
A fiatalok foglalkoztatottsága, munkanélkülisége is központi kérdéskör. Tendencia, hogy a fiatalok körében a munkanélküliség egyre nagyobb problémát jelent – nemcsak hazánkban. A hetvenes években a jelenséget átmenetinek vélték a kutatók, ám a mai napig megmaradt, a munkanélküliek számát tekintve pedig – változó intenzitással – növekvő tendenciát mutat (Gazsó és Laki, 2004).

A világon körülbelül 207 000 000 munkanélküli van, akiknek 40%-a fiatal munkanélküli, 15 és 24 év közötti munkavállaló (Net 1). Mindezeket figyelembe véve érthető, hogy az Európai Unió is kiemelten foglalkozik a témával, minden tagországra kiterjedő szabályozásokat vezetnek be a fiatalok munkanélküliségének megállításáért, csökkentéséért. Számos összehasonlítást találunk az EU országaiban, hogy hol mekkora problémát okoz ez a jelenség. A következő térképen jól látható (1. ábra), hogy Európán belül mely országokban különösen veszélyes a helyzet. A 25 év alatti munkanélküliek arányát mutatják a színek, ahol a piros a legnehezebb helyzetű országokat jelöli (Spanyolország, Görögország), míg a kék a legalacsonyabb munkanélküliségi arányt jelzi a fiatalok körében (pl. Németország, Ausztria, Hollandia). Magyarország a közepes zónában található 23%-kal.

A munkanélkülivé válás számos okát megfogalmazták már a kutatók: a fiatalok körében gondot jelent az alacsony munkaerő-kereslet, a rossz pályaválasztás – amely a munkaerő-piaci tájékozatlanságból származhat –, az oktatásból képzettség megszerzése előtt kilépők magas aránya, az iskolarendszerű képzések és a gazdaság igényeinek egymástól való eltérése, illetve az érintettek álláskeresői készségeinek, motivációjának nem megfelelő szintje (Gere, 2001). Az iskola és a mun-

kaerőpiacra való kikerülés kapcsolata is változik az évek során, az időszak egyre jobban elhúzódik. Az iskolai végzettség önmagában már nem mindig elégséges az elhelyezkedéshez, egyéb humántőkével is rendelkeznie kell a munkavállalónak, hogy sikeres legyen (Róbert, 2002).

1. ábra: Az EU tagállamok munkanélküliségi rátája a 25 év alatti korosztályban (%)

Forrás: Net 2.

Figure 1: Unemployment rates of EU member states for people under 25 (%)

Source: Net 2.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatást, melyre a most bemutatásra kerülő elemzés épül, a Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszéke és a Nagyváradai Egyetem közösen készítette el 2012 tavaszán. A kutatás a „Rural Youthjobs” Facilitating the Integrtrion of Rural Youth on the Labour Market of Bihar – Hajdú-Bihar Euro-Region HURO/1001/081/2.3.2 projekt¹ keretében folyt, a kiválasztott kistérség pedig a Derecske-Létavértesi kistérség volt. A kvantitatív kutatás során a kistérség előre kiválasztott 5 településén (Derecske, Hosszúpályi, Sáránd, Konyár és Tépe²) 501 fő 16–35 év közötti fiatal került megkérdezésre. A legáltalánosabb a 15–29 éves korosztály vizsgálata, ám jelen esetben érdekes volt az is, hogy a harmincas éveikben járó fiatalok válasza milyen képet mutatnak, mennyire sikerül megtalálni a helyüket a munka világában.

A kérdőíves felmérés módszerével kerültek kiválasztásra az alanyok, 10%-os rétegzett mintavétellel: minden kiválasztásra került településen a 16–35 év közötti fiatalok 10%-át kérdeztük meg. Településenként a lekérdezettek száma a következőképpen alakult: Derecskén 228 darab, Hosszúpályiban 91 darab, Sárándon 80 darab, Konyáron 64 darab és Tépen 38 darab kérdőív készült el.

A kutatás célja az volt, hogy feltérképezze a kistérség fiataljainak életét, munkaerő-piaci helyzetét, jövő-

beli kilátásait, és átfogó képet mutasson a jelenlegi fiatalok nehézségeiről, lehetőségeiről. A kérdőív főbb kérdéscsoportjai ezen témakörök köré épültek (demográfiai, iskolai végzettséggel kapcsolatos, munkaéletűttal, jelen élethelyzettel, jövőbeni kilátásaikkal kapcsolatos kérdésközpontok).

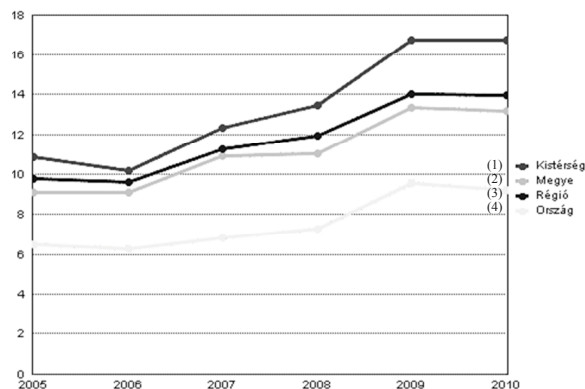
DERECSKE-LÉTAVÉRTESI KISTÉRSÉG FŐBB JELLEMZŐI

A Derecske-Létavértesi kistérség Hajdú-Bihar megyében található. Tíz település tartozik közigazgatásilag a fennhatósága alá: Almosd, Bagamér, Derecske, Hajdúbagos, Hosszúpályi, Kokad, Konyár, Létavértes, Monostorpályi, Sáránd. A kistérség Debrecen agglomerációs övezetébe tartozik, viszonylag jó úthálózat és közösségi közlekedés áll rendelkezésére az ott lakóknak.

Népességét tekintve a 2011-es adatok alapján 36 371 fő él itt (Net 3.). Az országos és regionális viszonyokkal összehasonlítva a kistérség népességének fogyása alacsonyabb mértékű, ami némiképp ellentmond a napjainkban megfigyelhető elnéptelenedő falvak tendenciájának. A születési és halálozási adatok alapján elmondható, hogy az életkilátásokat egyenlőtlenség jellemzi a kistérségen belül, a keleti (határ mentén elhelyezkedő) települések esetében magas születési és halálozási mutatók, míg a Debrecen agglomerációs vonzásába tartozó településekben alacsonyabb születési arányok figyelhetők meg, valamint alacsonyabb halálozási mutatók és magasabb várható élettartamok a jellemzőbbek.

A kistérséget sújtó munkanélküliség arányaiban magasabb, mint az ország, a régió és a megye átlagai (2. ábra), és míg 2006-ban a megyei, régiós és kistérségi adatok közel azonosak voltak, 2010-re a Derecske-Létavértesi kistérségben a munkanélküliségi ráta jelentősen meghaladja a régiós és megyei adatokat.

2. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása (%) (2003–2008)

Forrás: Net 4.

Figure 2: Changes in unemployment rate (%) (2003–2008) Sub region(1), County(2), Region(3), Country(4), Source: Net 4.

¹Megjegyzendő, hogy ahogyan a projektcímbe is látható, a kutatás a határ másik oldalán is lekérdezésre került, így a jövőben lehetőséget ad egy határon innen és túl történő átfogó elemzésre a fiatalok munkaerőpiaci helyzetét tekintve.

²Tépe település nem tartozik a Derecske-Létavértesi kistérséghez közigazgatásilag. A település bevételeit a kutatásba az indokolta, hogy egy lokális térséget, munkaerőpiacot alkot az 5 település.

A kistérségre jellemző a mikro vállalkozások megléte, a mezőgazdasági és a hozzá szorosan kapcsolódó feldolgozóipar jelenléte (Net 3.), ez azonban nem ad elegendő munkalehetőséget az ott élőknek.

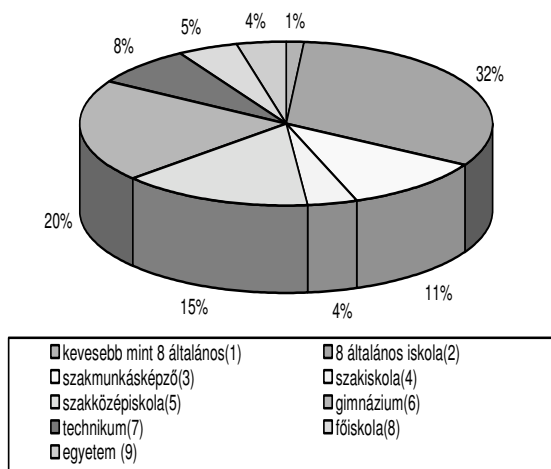
A KÉRDÉZETTEK SZOCIO-DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI

A kérdőív egyik blokkja a megkérdezettek szocio-demográfiai jellemzőire kérdezett rá. A válaszadók között a nemek arányát kiegyensúlyozottnak mondhatjuk, hiszen az összetétel 51% nő és 49% férfi.

A korösszetételt tekintve az átlag életkor a mintán belül 24 év, a megkérdezettek 25%-a 19 éves, vagy az alatti. A fiatalok feléről elmondható, hogy 23 éves vagy fiatalabb, illetve a háromnegyedük 28 éves vagy annál fiatalabb.

Fontos jellemző az iskolai végzettség, azonban megjegyezném, hogy amint az az életkori átlagokból is látszik, a mintában magas a 18 év alattiak aránya (18,8%, vagyis közel a minta egyötöde), akik koruknál fogva nem rendelkezhetnek 8 általános iskolánál magasabb befejezett iskolai végzettséggel (3. ábra). Láthatjuk, hogy a legnagyobb az általános iskolai végzettségűek aránya (32%), de ha a 18 év felettieket vesszük csak alapul, akkor ez az arány 20,3% lesz. Gimnáziumot végzettek 20%-ban vannak jelen, majd 15%-kal követik őket a szakközépiskolások. A felsőfokú diplomával rendelkezők aránya (együttvéve a főiskolai és az egyetemi végzettséget) közel 10%.

3. ábra: Az iskolai végzettség alakulása a Derecske-Létavértes kistérség kutatásba bevont 5 települése esetében

Forrás: saját szerkesztés

Figure 3: Changes in qualifications in the Derecske-Létavértes sub region, in five settlements

Fewer than 8 form (1), Primary school(2), Vocational school(3), Technical school(4), Vocational secondary school(5), Grammar school(6), Technical training(7), College(8), University (9), Source: own edition

Az iskolai végzettség és a település, ahol a megkérdezett lakik, szignifikáns összefüggést mutat. Ezek szerint azok a személyek, akik felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, Derecske és Sáránd lakosai. Ezen a két településen (a bekerült 5 település közül) viszonylag

magasabb az iskolázottak aránya. Ennek egyik oka lehet Debrecen közelsége, hiszen főútvonal köti össze a három települést és a közösségi közlekedés is igen kiépített, mely lehetővé teszi a képzőintézmények megközelíthetőségét. Az alacsony iskolai végzettség pedig elsősorban a kis falvakra jellemző, Hosszúpályi és Konyár esetében állapítható meg.

A szocio-demográfiai jellemzők közül megvizsgáltuk a családi állapotot is. Viszonylag magas a nőtlen/hajadon fiatalok aránya (kétharmaduk), amely érthető a korösszetétel miatt, illetve azon tendencia miatt is, amely szerint kitolódik a fiatalok önállósodási, család-alapítási ideje. Élettársi viszonyban 12%-uk él, míg házasságban közel 20%-uk. A jelenlegi családi helyzetükön túl a felmérés során rákérdeztünk a jövőbeni terveikre is, vagyis, hogy egyáltalán szeretnének-e házasságot kötni és ha igen, akkor hány éven belül tervezik ezt. A jelenlegi tendencia szerint azt feltételeztük, hogy nem lesz magas a házasodni vágyók aránya, hiszen az élet-társi kapcsolatok igen népszerűek és a házasságkötések száma csökkenő tendenciát mutat. Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók 62%-a tervezi a jövőben a házasságkötést és 15%-uk nyilatkozott úgy, hogy nem. Magas a házasodni vágyók aránya, bár ez még csak a szándék megmutatkozása, ami életkori sajátosság. Az átlagéletkor 26,5 év a házasságkötésnél. A lányok és a fiúk esetében ez az átlag természetesen eltér: lányok korábban, 25,4 évesen; míg a fiúk közel 28 évesen terveznek megházasodni.

Ugyanehhez a kérdéskörhöz tartozott a gyermekvállalás is. A megkérdezettek közel 30%-ának már van gyermeke, a kétharmaduk tervezi a gyermekvállalást és mindössze 5% mondta azt, hogy nem tervez gyermeket. Nemi elosztásban a megkérdezett fiúk 20%-ának van már gyermeke, és 7% nem tervez vállalni; míg a lányok esetében 38%-nak már van, 4% pedig nem tervez gyereket. Az első gyermek vállalásakor az átlag-életkor a lányoknál 26 év, a fiúknál 29 év. A gyermekszám átlaga (tervezett gyerekszám) 2,19, amely érték magasabb az országos átlagnál.

FOGLALKOZTATOTTSÁG ÉS MUNKANÉLKÜLISÉG

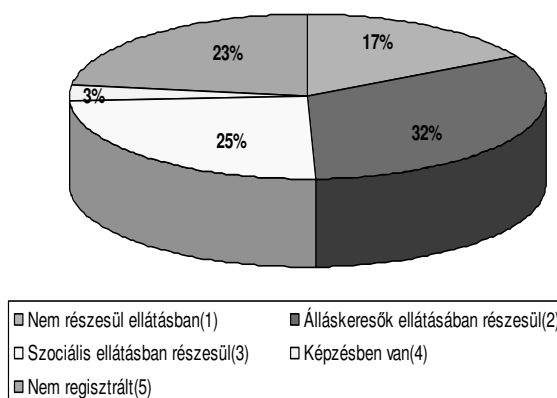
Kiemelt figyelmet szentelt a kérdőív a munkaerőpiaci helyzetre és annak alakulására. A kérdés időpontjában a fiatalok 29%-a dolgozott valamilyen formában, beleértve a közfoglalkoztatást (6,1%), a bértámogatást (0,8%), alkalmazottként (17,6%), saját vállalkozásban (3,9%), vagy östermelőként (0,6%). Fontos mutató a munkanélküliek aránya: munkanélküli státuszban (regisztrált és nem regisztrált együttvéve) a válaszadók 21,4%-a volt. Ez magas, de az országos átlag körüli érték. A megkérdezett korcsoport életkorából fakadóan várható volt, hogy nagy részük jelenleg is tanul. Iskolai tanulmányait végzi a megkérdezetteknek a 39,2%-a, míg GYES-ben a minta közel 10%-a részt vett az adott időpontban.

Akik dolgoznak, azok a legtöbb esetben (összesen közel 50%) vállalkozónál, (mikro vállalkozások 14%, kisvállalkozások 19,6%, közép vállalatok 16,1%), illetve önkormányzati fenntartású intézményekben (12,6%) helyezkednek el. Az ágazatot tekintve a földrajzi adottságoknak megfelelően az agrárgazdaságban, illetve a

kereskedelemben és az élelmiszeriparban dolgozók aránya magasabb.

A munkanélküliek különböző ellátásban részesülhetnek (4. ábra). Az álláskeresők támogatásában 32%-a részesül, de nagyarányú azoknak a száma is, akik semmilyen ellátásban nem részesülnek, valamint akik nincsenek is regisztrálva a munkaügyi rendszerében. A munkanélküliek körében valamennyivel magasabb a férfiak aránya (57,1%), mint a nők (42,9%).

4. ábra: Munkanélküliek ellátásban való részesedésének alakulása a Derecske-Létavértes kistérség kutatásba bevont 5 települése esetében (%)

Forrás: saját szerkesztés

Figure 4: Their proportion in unemployment benefits in the Derecske-Létavértes sub region, in five settlements (%)

Not receiving benefits(1), Receiving job-seekers allowance(2), Receiving social benefits(3), Participating in training(4), Not registered(5), Source: own edition

Az iskolai végzettségek megoszlásában a munkanélküliek 35%-a 8 általános iskolai vagy kevesebb végzettséggel rendelkezik, 16,5% szakmunkásképző végzettségű, 6,8% szakiskola végzettségű, 17,5% szakközépiskolai végzettségű, 8,7% gimnázium és meglepő módon a felsőfokú végzettségük aránya 6,8%.

Az iskola befejezése és az első munkahely betöltése között eltelt idő érdekes képet mutat. A minta több mint ötöde azonnal munkába állt, ahogy elvégezte az iskolát. Fél éven belül a válaszadók 27,6%-a helyezkedett el, 6–12 hónap között 17,1%-uk. Pályakezdő a minta 24,5%-a, vagyis akik még nem dolgoztak soha, mióta az iskolát befejezték. Ez igen magas arány, de arra nincsen adat, hogy mióta nem találnak munkát.

Az iskolai végzettség is befolyásolja az iskola befejezése és az állástalálás között eltelt időt. A kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezőknél az átlagosan eltelt idő 4,5 hónap, a 8 általánost befejezőknél 14,5 hónap. A szakmunkás képzőt végzettk 6 hónap, a szakiskolában végzők 4 hónap, a szakközépből végbonyóítványt szerzők 5,26 hónap, a gimnáziumot végzettk 6,84 hónap alatt találnak munkát. Ez az időintervallum a technikumot végzettknél 5,57 hónap, a főiskolai végzettségűeknél 4,26, az egyetemi végzettségűeknél pedig 2,23 hónap.

MOBILITÁS

Kíváncsiak voltunk a fiatalok mobilitására is, hogy vállalnának-e az otthonuktól messzebb munkát, illetve egy-egy munka miatt hajlandóak lennének-e elköltözni. Azok esetében, akik jelenleg dolgoznak, a munkavégzés helye igen érdekesen alakul, hiszen 43,6% helyben, a lakóhelyén, 36,2% pedig napi ingázással más környékbéli településeken dolgozik. Ez az adat azt mutatja, hogy a térség lakosságának mobilitása magasnak mondható, ha a munkavégzés helye naponta megközelíthető. A munkahely szerinti mobilitás vizsgálata azt mutatta, hogy a fiatalok kétharmada elköltözne más településre, ha ott kapna munkát (elköltözne 35,6%, és elköltözne, ha eleget fizetnek 28,3%-uk).

A megyén belüli költözés a megkérdezettek felénél szöba sem jöhet, de valamivel több, mint negyedük elképzelhetőnek tartja, hogy elköltözzön. Az országon belül távolabbra költözést már nem tartják perspektívának, 60% nem kíván elköltözni, és csupán 14,8% vélekedik úgy, hogy elmenne messzebbre is a jobb boldogulás érdekében.

A külföldre való kiköltözési hajlandóság 10% feletti értéket mutat, vagyis minden 10. fiatal gondolkodik abban, hogy külföldön „próbál szerencsét”. Az EU-n belüli országok vonzóbbak a fiatalok számára, mint az EU-n kívüliek. A külföldi tartós munkavállalás is magas, több mint 5% költözne ki valamennyi időre pénzkeresés céljából, de nem tervezi a kint maradását, csak időszakos munkavállalás gyanánt utazna.

A távolságban úgy tűnik, hogy megoldást látnak az időbeni elhelyezkedés szempontjából is, hiszen a megye más településén, illetve külföldön való elhelyezkedés idejét jóval kevesebbnek vélik, mint a helyi állástalálást. A távolságot, a külföldi munkalehetőségeket egyfajta misztikus megítélés veszi körül: minél messzebb van a hely, annál biztosabbak benne, hogy ott sokkal jobbák, élhetőbbek a körülmények, mint a közelben.

KÖVETKEZTETÉSEK

Összegezve elmondható, hogy a kistérség fiataljainak munkaerő-piaci helyzete az országos átlag alatti, magas a munkanélküliség, kevés a munkalehetőség a térségben és a válság is csak tovább súlyosbította a meglévő helyzetet. Az önkormányzati fenntartású intézmények és a kisvállalkozások a legnagyobb munkaadók a térségben. A munkaerőpiac átalakulásával igény mutatkozik a magasán kvalifikált munkavállalókra. Egyszerre érződik a fiatalok válaszaiban a „menni és maradni” dilemmája. Kötődnek a lakóhelyükhöz, szeretnének maradni, erős a lojalitás, ám a körülmények miatt van egyfajta elvágyódás is, a távolabb lévő helyeken biztosabbnak tűnik a megélhetés. Ez a kettőség jellemzi a térséget.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A publikáció elkészítését a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0024 számú projekt támogatta.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOM

- Bauer B.–Szabó A. (szerk.) (2005): Ifjúság 2004. Gyorsjelentés. Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda. Budapest.
- Gábor K. (szerk.) (2012): Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok. Belvedere Meridionale. Szeged.
- Gazsó F.–Laki L. (2004): Fiatalok az újkapitalizmusban. Napvilág Kiadó. Budapest.
- Gere I. (2001): Ifjúsági munkanélküliség: a probléma jellemzése, eddigi intézkedések hatása, további teendők. [In: Frey M. (szerk.) EU-konform foglalkoztatáspolitikai.] OFA. Budapest.
- Net 1: www.ilo.org
- Net 2: <http://www.moneyweek.com/~media/MoneyWeek/2011/111121/565-Map.ashx?w=740&h=589&as=1> (letöltés dátuma: 2012. 11. 19.)
- Net 3: www.ksh.hu
- Net 4: https://teir.vati.hu/rqdist/main?rq_app=um&rq_proc=eredfr2&xterkod=3908&xmutkod=&xtabkell=1&xtertip=K (letöltés dátuma: 2012. 11. 19.)
- Róbert P. (2002): Átmenet az iskolából a munkaerőpiacra. [In: Kolosi T.–Tóth I. Gy.–Vukovich Gy. (szerk.) Társadalmi riport 2002.] TÁRKI. Budapest.
- Szabó A.–Bauer B. (szerk.) (2009): Ifjúság 2008. Gyorsjelentés. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. Budapest.
- Vaskovics L. (2000): A posztadoleszcencia szociológia elmélete. Szociológiai Szemle. 2000/4.

